

P A T R O N A T
D'ESTUDIS HISTÒRICS
D'OLOT I COMARCA

(Annals 1994)

p. 9 - 19

*Dos quadres
no catalogats
de Joaquim
Vayreda*

Joan Sala i Plana

La producció plàstica de Joaquim Vayreda i Vila ha estat molt estudiada des de fa molts anys per diferents persones. Autodidactes com Josep Berga van començar a publicar estudis del pintor vistos des d'una perspectiva d'amic i coneixedor de l'artista i de la seva obra, ⁽¹⁾ fins a estudiosos de l'art com Rafael Benet, que l'any 1922 va escriure el més remarcable estudi editat fins avui. ⁽²⁾ Benet, en el llibre esmentat, va fer un primer inventari dels quadres de Vayreda, que en treballs posteriors s'ha ampliat i completat considerablement. ⁽³⁾

En totes les catalogacions hom constata el que és ben conegut, és a dir, que el paisatge és el tema preferit per Joaquim Vayreda, i que en aquest gènere obté els millors resultats plàstics. Tot plegat contribueix que sigui el

(1) Com a mostra valen aquestes dues publicacions a la premsa olotina, aparegudes poc després de la mort de J. Vayreda: Josep BERGA, "En Joaquim Vayreda". *L'Olotí*, n.º 364, 18 novembre 1894, p. 552. Josep BERGA, "Discurs d'En Joseph Berga", *Àlbum Literari y Artístich de l'Olotí*, n.º 3, desembre 1894, p. 4.

(2) Rafael BENET, *Joaquim Vayreda. Antecedents. L'ambient. L'home. L'artista*. Barcelona: Publicacions de la Junta Municipal d'Exposicions d'Art, 1922.

Aquest mateix autor, vint-i-un anys després, va fer un segon llibre titulat *La figura patricia y el arte de Joaquim Vayreda*. Barcelona: Ediciones Aymà, 1943, que no és més que una nova edició, ara en castellà, del seu primer estudi.

(3) La darrera catalogació publicada ha estat la següent: Jordi À. CARBONELL PALLARÈS, Jordi GONZÁLEZ LLÁCER, *Joaquim Vayreda*, Sabadell: Editorial AUSA, 1993.

paisatgisme la temàtica més estudiada d'aquest pintor olotí, i en la qual resulta més fàcil de datar les obres no inventariades.

Però avui voldria parlar de dues pintures fins ara desconegudes d'aquest pintor i que mai no han estat catalogades. Es tracta de dos quadres de temàtica religiosa, representant el Sagrat Cor de Jesús i el de Maria.

En la producció plàstica de Joaquim Vayreda no abunden gaire els quadres de tema religiós, que sempre són inferiors qualitativament als paisatges. Vayreda no és cap pintor de retrats, i si en fa algun sol caure en la repetició d'estereotips, que recorden les composicions neoclàssiques i fins i tot barroques. La innovació del paisatgista no es veu enlloc quan pinta la figura. En aquest context hem d'emmarcar les pintures de temàtica religiosa.

Fins ara només es coneixien dues pintures d'aquest autor en les quals es representava el Sagrat Cor de Jesús, que menciona Benet en el llibre esmentat: una de signada i datada l'any 1868, ovalada de 109 x 88 cm ⁽⁴⁾ i conservada a la Sagristia de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot, i una segona, de 60 x 33 cm, que consta que figurava a la porta del sagrari de l'altar del Sagrament d'aquesta mateixa església olotina, amb arc de mig punt i de forma convexa, desapareguda en els fets iconoclàstics de 1936. La pintura desapareguda no era datada, però Benet la considera una mica posterior al 1868. ⁽⁵⁾

El quadre de la Sagristia és descrit per Benet com una obra d'unes grans pinzellades, i afirma que alguns colors tenen un gruix considerable, cosa que atribueix al fet que era pensat per ser vist des d'una certa distància, ja que, segons ell, originàriament s'havia col·locat sobre el tabernacle de l'altar major de Sant Esteve. De fet, hi ha documentació fotogràfica que ratifica la primitiva col·locació dins del temple.

No es coneixia fins ara cap quadre de Vayreda del Sagrat Cor de Maria, representació, per altra banda, poc habitual en la iconografia cristiana.

---

(4) Josep MURLÀ, *Exposició Art Sacre de l'església de Sant Esteve d'Olot. Olot: Edicions El Bassegoda, 1994, p. 17.*

Rafael BENET, *op. cit.*, p. 177, diu que el quadre fa 100 x 87 cm.

(5) Rafael BENET, *op. cit.*, p. 63 i 177.

LES TELES FINS ARA DESCONEGUDES

Descripció

Els dos quadres que no apareixen en cap catalogació es troben en una col·lecció particular, i en un excel·lent estat de conservació. Les dues teles són signades "J. Vayreda" a la part inferior dreta, i no són datades.

Representen, com he dit, el Sagrat Cor de Jesús i el de Maria, i no se'n coneix el títol, tot i que és fàcilment deduïble per l'evidència del tema representat.

Són dues teles pintades a l'oli sobre tela de lli amb preparació industrial i amb bastidor, que presenta una forma ovalada, el qual és de fusta de pi sense travessers. La tela és clavada al bastidor amb gavarrots.

Les dues pintures fan la mateixa mida, 107 x 83 cm. Són totes dues emmarcades, sense vidre, amb una motllura igual de perímetre rectangular de 119 x 95 cm. Fa una trentena d'anys, aquests marcs en van substituir uns d'ovalats de pocs centímetres de gruix i de tonalitat molt fosca. Les mides d'aquestes teles són molt similars a les de la pintura de Sant Esteve.

No dubto que són dos quadres del paisatgista olotí, de la mort del qual enguany commemorarem el centenari. Llur autenticitat es reflecteix tant mirada des d'un punt de vista formal, com seguint la història de les pintures en poder dels seus propietaris.

Havien estat obres, com tantes d'altres d'aquesta temàtica religiosa, guardades en cases particulars per al gaudi de llurs posseïdors, cosa que en aquest cas concret, a més, s'hi barrejava la devoció religiosa. Possiblement van ésser pintades per a la mateixa finalitat que encara avui tenen, com és la de presidir una habitació de dos llits, col·locant-ne una a sobre de cada capçal.

Jesús és vist frontalment, amb la mirada fixa cap a l'observador; porta una barba molt poblada de pèl i els cabells, llargs, deixats sobre les espatlles. És il·luminat frontalment i els plecs de la vestimenta produeixen només algunes ombres.

Duu una capa blava i a sota un vestit vermell, i sosté amb la mà esquerra el cor, assenyalant-lo amb la mà dreta. El cor és envoltat amb una

corona d'espines i a sobre hi ha una creu de petites dimensions, entre resplendors. El fons és vermellós monocolor, només és més clar prop del cap, tractat com una aurèola lluminosa.

Cromàticament tota l'obra és molt càlida, característica similar a la de la tela de la Sagristia de Sant Esteve i a la del Sagrat Cor de Maria.

Maria, de front, lleugerament inclinada cap a l'esquerra, té la mirada posada en el cor, que és resplendent amb una flamarada al damunt. La il·luminació li ve del seu costat dret, produint unes ombres a la galta esquerra i en tota aquesta part del vestit, a més de les arrugues diverses.

Amb les dues mans sembla aguantar la capa enmig de la qual hi ha el cor. Aquesta capa, que és de color blau, li cobreix gairebé tot el cos tapant-li els cabells. Sota la tela blava s'hi veu el vestit vermell, i a les mànigues una altra roba blanca. El fons és vermellós, monocolor, amb una aurèola i un tractament igual al del quadre descrit anteriorment.

El valor tonal, és a dir, el clar i fosc de les composicions, és simètricament col·locat entorn d'un eix central que, passant pel cap i el cor, dividiria el quadre gairebé en dues parts iguals.

Tots els elements contribueixen a la composició simètrica i vertical de l'obra, en la qual no hi ha cap tipus de perspectiva, ja que l'autor ha prescindit totalment del fons, recurs eficaç i habitual en la pintura de figura perquè dona més importància al personatge representat.

Datació

Recordem que l'any 1860 Joaquim Vayreda va a Barcelona per acabar el darrer curs del batxillerat de Filosofia, que era com s'anomenaven aquests estudis en el Pla de 1845 o Pla Pidal. I aquell mateix any de 1860 assisteix al taller de Martí Alsina, amb qui estarà molt vinculat fins al 1868, l'any de la proclamació de la República Espanyola, en què torna a Olot.

Aquestes dues obres no datades, les situaria després de la tornada del pintor a la seva casa pairal, en la qual població les devia pintar, i abans de 1871, any en què fa el seu primer viatge a Madrid i París. En aquestes dues capitals coneix de prop l'escola paisatgística madrilenya, i l'escola de

Barbizon, les quals el van refermar en el seu gènere predilecte, que desenvolupa amb més interès que mai a partir d'aquests viatges.

Crec que la primera tela que va fer d'aquesta sèrie de tres pintures religioses -o quatre si comptem l'obra desapareguda, descrita per Benet-, va ser el Sagrat Cor de Jesús de Sant Esteve, i posterior a aquest quadre l'altre Sagrat Cor de Jesús, i finalment el Sagrat Cor de Maria, el darrer cronològicament.

El tractament formal i cromàtic del quadre de 1868 és més dubitatiu que els posteriors. En aquesta primera obra s'hi veu una pinzellada poc constructiva, característica que també té la roba de Jesús i sobretot l'anatomia de la figura. Les mans i la cara són tractades amb duresa, accentuada pel violent clar i fosc. Així mateix les resplendors del cor són menys aconseguïdes que les de la segona versió, cosa que és també manifesta en els atributs del cor -la corona d'espines i la creu-, que són molt menys integrats que en la segona tela. Per contra, la figura de Maria és la més aconseguïda, amb una perfecta construcció anatòmica i una gran simplicitat.

El tractament que Vayreda dóna a aquests quadres, a base de grans pinzellades, és una característica molt habitual en l'autor, i es repeteix en moltes obres tant de figura com de paisatge. Aquesta característica és precisament la que predomina en el període d'influència de Martí Alsina, i es dilueix molt els primers anys de la dècada dels setanta.

No comparteixo l'afirmació que fa Benet, abans esmentada, el qual diu que les grans pinzellades del quadre del Sagrat Cor de Sant Esteve són per ser vist de lluny. Vayreda, en aquesta obra, fa un tractament de la pintura semblant a les composicions de finals dels anys seixanta i principis dels setanta, en les quals predomina aquest traç.

Són diversos els quadres que es podrien agafar per exemplificar aquesta meva afirmació. Prescindeixo de bell antuvi dels nombrosos paisatges amb aquesta característica per tractar-se, temàticament, d'un gènere diferent. Entre els quadres de figures hi ha dos olis de petit format, un de 19,3 x 15,2 cm en una col·lecció particular, ⁽⁶⁾ el qual penso que va ser pintat entorn

(6) És un estudi de petit format d'un dels jugadors de cartes del quadre *Els Jugadors*, obra datada el 1866.

de l'any 1866, i un de 35,5 x 28 guardat al Museu Comarcal de la Garrotxa,⁽⁷⁾ i pintat entre 1872 i 1874, on podem veure tots els components que apareixen en els Sagrats Cors, és a dir, grans pinzellades i gruixos remarcables en alguna part de l'obra. Aquestes figures difícilment podrien ser vistes de lluny, ja que les seves dimensions ho farien del tot inviable.

Sagrado Cor de Jesús
(1868 - 1871).
107 x 83 cm. Oli sobre tela.

---

(7) M. C. G. Olot. Obra catalogada amb el núm. 370.

R. Benet, que afirma que és *Retrat de Josep Berga i Boix*, la data entre 1872 i 1874.

Sagrat Cor de Maria
(1868 - 1871).
107 x 83 cm. Oli sobre tela.

CONCLUSIÓ

Fins ara es coneixien dues pintures amb la temàtica religiosa del Sagrat Cor de Jesús, una de signada i datada l'any 1868, i una de posterior, avui desapareguda.

S'ha localitzat un tercer quadre d'un Sagrat Cor de Jesús i un del Sagrat Cor de Maria, temàtica, aquesta, fins ara desconeguda en aquest pintor. Són dues teles pintades a l'oli, signades i no datades.

Les tres teles conservades, són de mides similars, pintades a l'oli sobre tela ovalada, i executades entre 1868 i 1871. En primer lloc s'hauria pintat la tela datada, després l'altre Sagrat Cor de Jesús, i el de Maria hauria estat el darrer. Els quadres són representatius del període d'influència de R. Martí Alsina.

Les dues teles que es donen a conèixer són noves obres per incloure en el catàleg d'aquest pintor olotí, les quals representen una temàtica infreqüent dins la producció habitual de l'artista.

Novembre, 1994

En aquesta fotografia no datada, de l'Arxiu Besora, hi veiem el Sagrat Cor de Joaquim Vayreda que ara es conserva a la sagristia de Sant Esteve, col·locat a la capella del Santíssim.